

Názory žáků základních škol na odměny a tresty ve výchově

Magdaléna Kukučová

Bakalářská práce
2019

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Magdaléna Kukučová**
Osobní číslo: **H160136**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Názory žáků základních škol na odměny a tresty ve výchově**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti stylů výchovy v rodině, odměn a trestů jako výchovného nástroje.
Zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.

MATĚJČEK, Zdeněk. Po dobrém, nebo po zlém?: o výchovných odměnách a trestech. 4. vyd. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-85282-00-3.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. Pedagogický slovník. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

PREKOP, Jirina. Malý tyran: co vlastně děti potřebují. 4. vyd. Praha: Portál, 2000. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-485-0.

DELAROCHE, Patrick. Rodiče, nebojte se říkat ne. Praha: Portál, 2000. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-441-9.

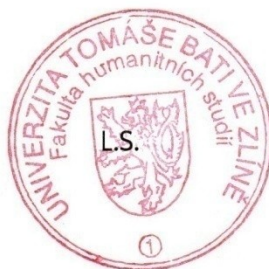
Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **10. ledna 2019**

Termín odevzdání bakalářské práce: **26. dubna 2019**

Ve Zlíně dne 10. ledna 2019

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do její skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně

22.2.2019

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá nejčastějším způsobem odměn a trestů ve výchově. Na toto téma je nahlíženo formou názorů žáků na druhém stupni základních škol. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část.

Teoretická část obsahuje celkem tři kapitoly, které se zabývají rodinou a její výchovou, odměnami a tresty.

Praktická část popisuje výsledky výzkumného šetření, které jsou zaznamenány pomocí grafů a tabulek. Každou dotazníkovou položku tvoří popisující komentář.

Klíčová slova: rodina, funkce rodiny, typy rodin, výchova, výchovné styly, pravidla, odměny, tresty, funkce odměn a trestů, způsoby odměn a trestů

ABSTRACT

The bachelor thesis focuses on the most common form of rewards and punishments during children's upbringing. It is done through the agency of pupil's opinion. These areas have been observed during a research in a Primary school.

The thesis is divided into two parts, theoretical and practical. The theoretical part consists of three chapters which deal with family and its bringing up, rewards and punishments.

The practical part proposes results of research which are recorded by means of tables and graphs. Each questionnaire's article is accompanied by its commentary.

Keywords: family, function of family, types of family, upbringing, upbringing styles, rules, rewards, punishments, function of rewards and punishments, ways of rewards and punishments

Především bych chtěla poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce panu Mgr. Jakubovi Hladíkovi, Ph.D., za jeho trpělivost, ochotu a cenné rady.

Dále bych chtěla poděkovat svému manželovi, rodině a kolegyním za podporu při celém studiu na vysoké škole.

Také děkuji ředitelům škol za možnost sběru dat a všem respondentům, kteří se mého výzkumu účastnili.

Motto: „Všichni dospělí byli dětmi, ale málokdo si na to pamatuje“

Antoine de Saint-Exupéry

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 RODINA.....	11
1.1 FUNKCE RODINY.....	11
1.2 TYPY RODIN.....	12
1.3 VÝCHOVA.....	13
1.4 VÝCHOVNÉ STYL.....	13
1.5 PRAVIDLA VE VÝCHOVĚ.....	15
1.5.1 Důslednost.....	16
1.5.2 Autorita.....	16
2 ODMĚNY.....	18
2.1 DEFINICE ODMĚN.....	18
2.2 DRUHY ODMĚN.....	18
2.3 FUNKCE ODMĚN.....	19
3 TRESTY.....	21
3.1 DEFINICE TRESTŮ.....	21
3.2 DRUHY TRESTŮ.....	21
3.3 FUNKCE TRESTŮ.....	23
3.4 ZÁSADY ODMĚN A TRESTŮ.....	24
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	26
4 VÝZKUMNÁ ČÁST.....	27
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM.....	27
4.2 VÝZKUMNÉ CÍLE.....	27
4.3 METODA SBĚRU DAT.....	28
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR.....	28
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	29
6 DISKUZE.....	39
ZÁVĚR.....	41
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	43
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	45
SEZNAM TABULEK.....	46
SEZNAM PŘÍLOH.....	47

ÚVOD

„ Lásky má svou odměnu sama v sobě – a nenávisť svůj trest. “

Otto František Babler

Odměny a tresty tvoří důležitou součást našeho života. Při výchově jsou pomocníkem pro správný vývoj a chování daného jedince. Během našeho života jsme nejdříve my sami odměňováni a trestáni našimi rodiči a okolím. V dospělosti však přichází zlom a stáváme se my odměňujícími i trestajícími, především když se nám narodí dítě, které máme vychovávat. Lámeme si hlavu nad tím, co je správné ve výchově a co už špatné, co je nejlepší způsob výchovy a co nevhodný. Jak to však vnímají děti? Odlišně? Stejně?

Pro svoji bakalářskou práci jsem si proto zvolila téma odměn a trestů a to, jaké mají názory na odměny a tresty konkrétně žáci na druhém stupni základních škol. Ve své teoretické části se zaměřuji na pojmy, jako jsou rodina a její funkce a typy rodin v životě vychovávaných jedinců.

Nezbytnou součástí tématu odměn a trestů je samozřejmě výchova, její definice a výchovné styly. Nejdůležitější částí mé bakalářské práce je však problematika odměn a trestů, jejich definice od různých autorů, druhy odměn a trestů a jaká je jejich skutečná funkce při výchově.

Druhou část mé bakalářské práce tvoří praktická část, tedy samotný výzkum, který probíhal formou kvantitativního výzkumu za pomoci dotazníkového šetření. V praktické části je popsán výzkumný problém, cíle výzkumu, metoda, výzkumný soubor a výsledky výzkumu. Za pomoci tabulek a grafů popisují výsledky výzkumu, které jsou rozděleny do čtyř bloků. První blok se zabývá nejčastějším způsobem odměn a trestů a jejich důležitostí a četností. Druhý blok se zabývá odměnami a nejčastějším způsobem odměn a jejich důležitostí a četností. Třetí blok řeší účinnost odměn a trestů a jejich smysl podle dotazovaných žáků. Čtvrtý blok obsahuje názory žáků na odměny a tresty a zamýšlí se nad samotnými pravidly při výchově dotazovaných. Cílem mé bakalářské práce je tedy zjistit, jakým způsobem vnímají žáci/žákyně odměny a tresty při jejich výchově.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Je to nejstarší společenská instituce. Plní socializační, ekonomické, sexuálně-regulační reprodukční a další funkce. Vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu. Z hlediska sociologického je formou začlenění jedince do sociální struktury. V posledních desetiletích se model rodiny, který je historicky flexibilní, významně proměňuje. Zvyšuje se variabilita rodinných typů, zahrnujících nejen rodinu vlastní a úplnou, ale také rodinu neúplnou, nevlastní a náhradní. Současné pojetí tenduje chápání rodiny jako sociální skupiny nebo společenství, žijícího ve vlastním prostoru – domově, uspokojující potřeby, poskytující péči a základní jistoty dětem. Rodina spolu se školou plní významné výchovné funkce, které lze chápat jako komplementární = rodinná výchova, vztah rodiče – škola, sociální pedagogika. (Průcha, Mareš, Walterová 2003, str.202)

1.1 Funkce rodiny

Rodina má důležitou roli v našem životě, plní funkce, které pomáhají ke správnému fungování rodiny a výchově v rodině. Rodinu nemůže nahradit žádná instituce, je pro člověka nenahraditelná. Proto je důležité, aby si rodiče uvědomovali správnou funkci rodiny a podle toho také tak činili a vedli výchovu. Zvolila jsem rozdělení funkce rodiny podle Krause (2008, str. 81-83) :

Biologickoreprodukční funkce rodiny má význam jak pro společnost jako celek, tak také pro jedince, kteří rodinu tvoří. Pro svůj zdárný rozvoj potřebuje společnost stabilní reprodukční základnu. Proto je také v jejím zájmu, aby se rodil takový počet dětí, který tyto perspektivy naplní. Ačkoli podstata této funkce se nemění, podle současného trendu ve většině vyspělých zemí je dítě často vnímáno jako překážka v profesním růstu a vlastní seberealizaci obou rodičů a v rodinách s nižšími příjmy pak také jako přepych. V posledních letech proto v těchto zemích pozorujeme úbytek dětí. Stále více partnerů plánuje pouze jedináčka, a dokonce přibývá případů, kdy mladí lidé vůbec neuvažují o tom, že by přivedli na svět dítě. V r. 1999 se v ČR narodilo nejméně dětí za celé 20. století. Ženy se také stávají matkami v pozdějším věku, než to bylo obvyklé dříve.

Sociálně - ekonomická funkce rodiny zahrnuje řadu aspektů. Rodina je chápána jako významný prvek v rozvoji ekonomického systému společnosti. Její členové se zapojují do výrobní i nevýrobní sféry v rámci výkonu určitého povolání a současně se rodina sama

stává významným spotřebitelem, na němž je značně závislý trh. Poruchy ekonomické funkce se projevují v hmotném nedostatku rodin, což v současnosti bývá někdy důsledkem nezaměstnanosti nebo také zvyšování životních nákladů.

Funkce ochranná (zaopatřovací, pečovatelské), která spočívá v zajišťování životních potřeb (biologických, hygienických, zdravotních) nejen dětí, ale všech členů rodiny.

Socializačně – výchovná funkce- Rodina je též první sociální skupinou, která učí dítě přizpůsobovat se životu, osvojovat si základní návyky a způsoby chování běžné ve společnosti. Hovoříme tedy o socializačně - výchovné funkci rodiny. Ústřední úlohou socializačního procesu v rodině zůstává příprava dětí a mladistvých na vstup do praktického života. Dnes je však třeba zdůraznit také význam působení mladší generace na starší (např. v zacházení s moderními komunikačními prostředky). Prodlužuje se totiž doba, kdy vedle sebe žijí tři generace, a proto vzrůstá i dosah socializačního působení dětí a mládeže na rodiče i prarodiče v užší i širší rodině.

Emocionální funkce rodiny, která je zásadní a nezastupitelná. Žádná jiná instituce nedokáže totiž vytvořit podobné, a tak potřebné citové zázemí, pocit lásky, bezpečí a jistoty, a tak podstata a smysl nemohou být nikdy proměněny. Lze však sledovat transformaci úrovně a kvality, v jaké se rodina s požadavky této funkce vypořádává. Od 90. let minulého století lze u nás v důsledku všech změn pozorovat, že přibývá rodin, které tuto funkci (z důvodu rozvodů, dezintegrace, zaneprázdněnosti atd.) plní jen s velkými obtížemi, resp. neplní téměř vůbec. Narůstá počet dětí citově deprivovaných, nebo i týraných. (Kraus 2008, str.81-83)

1.2 Typy rodin

Podle toho, jak rodina plní své funkce, můžeme rozlišit rodinu na typy. Základními typy rodiny jsou: funkční, problémová, dysfunkční a afunkční. Pro každý typ rodiny je něco specifického. Rozdělení podle Dunovského:

1. Rodiny funkční – jde o rodiny nedotknuté problémy. Tyto rodiny řádně zajišťují život dítěte a jeho prospívání.

2. Rodiny problémové – jsou to takové rodiny, v nichž se vyskytují poruchy všech funkcí. Poruchy však zásadně neohrožují rodinný systém a vývoj dítěte. I přes „handicapy“ je rodina schopna své problémy řešit a kompenzovat jednak vlastními silami, tak také občasnou vnější intervencí jednorázovou či krátkodobou.

3. Rodiny dysfunkční – jsou rodiny s vážnými poruchami, které bezprostředně ohrožují rodinu jako celek. Poruchy tohoto rázu již není rodina schopna zvládnout sama, a proto je nutné pomoci rodině zvenčí.

4. Rodiny afunkční – jsou rodiny, které již zcela přestávají plnit svoji funkci a dítěti závažným způsobem škodí nebo jej ohrožují v samotné existenci. Podpora ohrožené rodiny (sanace) je v tomto směru bezpředmětná a zbytečná. Jediným řešením je dítě odebrat do náhradní rodinné péče. (Dunovský 1986, str.140)

1.3 Výchova

Podle Matějčka: „Porozumět výchově znamená porozumět vztahu mezi vychovatelem a dítětem. Tento vztah není vztahem jednoznačné závislosti. Není tu na jedné straně ten, kdo jen vysílá výchovné podněty, a je tedy ve všem všudy aktivní, a na druhé straně ten, kdo jen pasivně přijímá a je výchovnými podněty utvářen a přetvářen. Ve svém sebevědomí dospělých, hotových lidí podléháme někdy klamně představě, že výchova je věcí jednostranného působení na dítě.“ (Matějček 1995, str.19)

Matějček dodává: „Kromě výchovy je tu totiž ještě celá řada činitelů v hmotném i společenském prostředí dítěte, které mají vliv na jeho vývoj – podnebí, výživa, bydlení, hluk velkoměsta anebo klid venkova, početnost rodiny, zaměstnání rodičů a mnoho dalších faktorů. Ty však představují jakousi životní danost, kterou dítě přijímá, které se přizpůsobuje, ve které se učí žít, ale která je nevede nějak záměrně k předem vytyčenému cíli. Charakteristickým znakem výchovy je však právě toto zaměření, které je určováno představou vychovatele, představou, k jakým změnám v chování dítěte by mělo dojít a v jakých formách by se toto chování mělo ustálit.“ (Matějček 1995, str.14)

1.4 Výchovné styly

Můžeme-li sledovat rodinu delší dobu, jsme schopni vypořádat v řadě směrů za rozmanitostí jednotlivých činů jednotnou linku v přístupech jejich členů. Platí to také o způsobech rodičovské výchovy – mluvíme pak o výchovném stylu. Základní výchovné nasměrování určují rodiče, ovšem s ohledem na vývojovou úroveň, schopnosti, povahu dětí a řadu dalších okolností. Je zřejmé, že někdy jsou oba rodiče naladěni velmi jednotně, v jiných rodinách je nejednotnost při výchově větší. Podobně se setkáváme s tím, že v konkrétním i delším období rodiny je atmosféra horší a následně zase lepší, že v některých to dnes vy-

buchuje každou chvíli, zatímco druhý den na nás dýchne pohoda od samého rána. (Mertin 2013, str.49)

Mezi výchovné styly v rodině řadíme tři základní a to autoritativní, liberální a demokratický. Tyto styly vedou a ovlivňují velkým způsobem výchovu a způsob chování daného jedince.

1. Autoritativní (autokratický) styl

Při autokratickém vedení vychovatel hodně rozkazuje, hrozí a trestá, málo respektuje přání a potřeby dětí, má pro ně málo porozumění. (Čáp a Mareš 2001, str.304)

Autokratické vedení (podle výsledků výzkumu Lewina a spolupracovníků i dalších badatelů) vede děti k vyššímu napětí, dráždivosti, dominantnosti a agresivitě k ostatním členům skupiny. (Čáp a Mareš 2001, str.304)

Autoritářské vedení znamená, že jsou ve výchově stanovena nepřiměřená omezení. Nadvláda a absolutní svrchovanost rodiče. Tvrdě vyžadovaná poslušnost. Mizivá svoboda. Vysoká míra kontroly. Oslabená vůle, samostatnost i vlastní zodpovědnost takto vychovávaného dítěte. Autoritářské vedení je mocenské vyžadování jeho podřízenosti. Zneplatňování jeho vůle. Hranice bez svobody. Paradoxně je tento typ výchovy doprovázený pocitem vysoké rodičovské zodpovědnosti. Přísnost může snad i svým způsobem vyjadřovat zájem o dítě. Nezřídka podpořený lidovými rčeními (malý dvůr a velký bič; škoda každé rány, která padne vedle; koho chleba jíš, toho píseň zpívej, aj.). Typické výroky spojené s autoritářskou výchovou zní asi takto: Dokud tě budu žít, budeš poslouchat. Co si ty myslíš, na tom nezáleží. Proč? Protože jsem řekl! (Mikulková 2015, str.84)

2. Liberální styl

Protikladem autoritářské výchovy je liberální, permissivní přístup. Shovívavý výchovný styl. Svoboda bez hranic. Ponechávání příliš velkého prostoru jeho přáním. Omlouvání a předčasné poskytování záchranných sítí. Antiautoritativní výchova dopřává dítěti naprostou volnost a svobodu. Opět použiju slovo absolutní svrchovanost, ale v tomto případě dítěte (nezávisle na jeho věku). I tento typ výchovy nepostrádá zájem rodiče o dítě. Typické výroky spojené s liberální výchovou zní asi takto: Jak chceš! Jak myslíš! Pro tebe udělám všechno na světě. Když to chceš, tak ti to dám. Když nechceš, nebudu tě do ničeho nutit. (Mikulková 2015, str.84)

Vychovatel řídí děti málo nebo vůbec ne. Neklade požadavky. Pokud vysloví požadavek, nekontroluje a nepožaduje jeho důsledné plnění. (Čáp a Mareš 2001, str.304)

3. Demokratický styl

Rodiče nejčastěji směřují k demokratickému stylu výchovy. Rozdíl mezi autoritářskou a autoritativní výchovou je v míře respektu k osobnosti dítěte, ve volbě výchovných metod. V uplatňování hranic a v jejich postupném rozšiřování. V růstu zodpovědnosti. V míře volnosti a svobody. V posilování autonomie dítěte. V důvěře v jeho schopnosti a motivaci dítěte. Rodiče uplatňující demokratický styl jsou autoritou. Mohou si to dovolit. Jsou stabilní. Vyrovnaní. Laskaví. Důslední. Zdravě sebejistí. Čitelní a jednoznační. Srozumitelní. (Mikulková 2015, str.85)

Vychovatel dává dětem přehled o celkové činnosti skupiny a jejich cílech, udílí méně příkazů a podporuje iniciativu, působí spíše příkladem než hojnými tresty a zákazy. (Čáp a Mareš 2001, str.304)

1.5 Pravidla ve výchově

Pravidla jsou pilíř rodiny, ty určují hranice, co se smí a co ne, ovlivňují tedy chování i výchovu jedince. V naší rodině vždy byla pravidla a jsem za to ráda. Měla jsem tak hranice, díky kterým jsem mohla přizpůsobit své chování a myšlení. Věděla jsem, co očekávat a jaké reakce přijdou od samotných rodičů.

Pravidla jsou určitý druh smlouvy, která popisují svobodu i omezení našeho jednání, aniž by se uváděla v pochybnost láska. Ideologie, které chtěly chránit dítě před pravidly, zplodily nakonec bezohlednost, nelásku, neklid, kterými dnes trpí tolik dětí, mladistvých a mladých dospělých. Zplodily – i když nechtěně – místo vytoužené svobody nesvobodu. (Prekopová, Schweizerová 2008, str.127)

Chceme-li, aby naše děti zdravily ostatní, musíme zdravit taky. Chceme-li, abychom večereli u stolu, nemůže táta večerět v obýváku u televizních zpráv. Chceme-li, aby se u nás doma nekřičelo, musíme začít u sebe a ukázat dětem, že komunikovat se dá i potichu. (Skládalová 2015, str.41)

Pravidla si každá rodina nastavuje podle svých vlastních hodnot a priorit. Pravidla by měla být jasná a srozumitelná pro všechny rodinné příslušníky, tedy i pro to nejmenší dítě. (Skládalová 2015, str.41)

Proč ale děti překračují hranice? Jak píše Rogge: „Děti si zahrávají s hranicemi, aby se s rozkoší vydávaly nebezpečí, překonávaly strach. Rodiče, kteří jsou ve výchově svých dětí lhostejnější, často se namísto stanovování jasných pravidel uchylují pouze k zákazům a trestům. Ty však mají na děti negativní vliv, protože se snaží lámat dětskou vůli. Tresty a zákazy nejsou vhodným prostředkem pro stanovení hranic: zákazy vedou děti k tajnostem a ke lžím, zatěžují nové zkušenosti nepříjemnými pocity a špatným svědomím. Tresty vytvářejí bloky. Děti se pak cítí stále malé, jako by se s nimi nepočítalo vážně jako se samostatně myslícími partnery. Zákazy a tresty se zaměřují na potřeby vychovávajícího a jsou nezřídka výrazem bezmoci a pedagogické improvizace. Poukazují na to, že chybí dohoda a pravidla, aby se zvládly kritické všednodenní situace.“ (Rogge 1996, str.30,31)

1.5.1 Důslednost

Aby měla pravidla svůj význam, je důležité, aby se dbalo na jejich dodržování a při porušení pravidel přišel následek. Jak píše Rogge: „Kdo stanovuje hranice, musí zároveň přemýšlet, jak reagovat, když se hranice poruší a nedodrží se ujednané dohody. Přitom nejde o trest nebo zákazy, ale spíše o logické důsledky a přirozené následky.“ (Rogge 1996, str.93)

1.5.2 Autorita

Aby fungovala pravidla, také záleží na autoritě vychovávajícího. Těžko můžou pravidla fungovat, pokud k nám dítě nechová respekt a nebere nás jako autoritu.

Pojem autorita má za sebou dlouhou historii. U starých Římanů mělo toto slovo podobný význam, jako ho dnes chápe současná psychoanalýza. Autoritou Římané tehdy rozuměli tvůrčí a výchovný proces. Slovo autorita je totiž odvozeno od latinského slova auctor, což znamená původce. Z něhož je možné odvodit dvě definice autority, a tedy i dva způsoby chápání. Za první se ve slově autorita skrývá vzor, učitel, ten, kdo nás přiměje k činnosti, a za druhé toto slovo vyjadřuje i moc přikazovat a donutit nás k něčemu. (Grizivatz 2002, str.37)

Rodiče mají u dítěte přirozenou autoritu a jeho zcela samozřejmý respekt, protože jsou velcí, všechno dokážou, všechno znají, starají se o ně. Malé dítě přirozeně respektuje sílu dospělých. V případě potřeby se k nim utíká schovat a hledá u nich ochranu. Postupem času o kousky této prvotní autority přijdou, část se transformuje do jiné podoby, ale stále jí zůstává značné množství, se kterým lze dítě velmi přijatelně a účinně vychovávat. (Mertin 2013, str.63)

Jak tedy zcela neztratit u dítěte autoritu a udržet si ji? Podle Mertina si autoritu můžou rodiče udržet tak, že: „Mimo jiné tím, že si rodiče nastavují pravidla, při jejich posuzování a vymáhání jsou laskaví a důslední, jsou jednoznační a rozhodní. Když vznikne problém, tak dítě vždy ochrání, „zachrání“, jsou ochotni podat pomocnou ruku. Současně se nebojí uplatnit sílu, tělesnou i duševní převahu.“ (Mertin 2013, str.65)

2 ODMĚNY

Každý z nás si zajisté pamatuje odměnu, kterou měl jako dítě rád a každý určitě i teď ocení odměny. Odměny ve výchově vždy byly a budou, mají důležitý význam, vedou děti k pocitu radosti, spokojenosti a motivaci. Je ovšem důležité rozeznat, kdy dítě a za co odměňovat. Kdyby dítě dostávalo odměny pro nic za nic, jejich smysl by se vytrácel.

2.1 Definice odměn

Co je to ale odměna? Podle Matějčka: Odměna není to, co jsme si jako odměnu vymysleli, ale co dítě jako odměnu přijímá. Onen příjemný, povznášející se pocit uspokojení, který bychom si rádi co nejdéle podrželi a který bychom si rádi znovu zopakovali. (Matějček 1995, str.26)

Čáp a Mareš definují odměnu jako působení (rodičů, učitelů, vychovatelů, ale také sociální skupiny) spojené s určitým chováním či jednáním vychovávaného, které:

1. Vyjadřuje kladné společenské hodnocení toho chování nebo jednání.
2. Přináší vychovávanému uspokojení některých jeho potřeb, libost, radost. (Čáp a Mareš 2001, str.253)

2.2 Druhy odměn:

Odměny můžeme mít v různých formách. Zvolila jsem rozdělení podle Čápa a Mareše, kteří rozděľujú odměny na emoční neboli morální a materiální. (Čáp a Mareš 2001, str.254)

1. Emoční neboli morální odměny

Zde můžeme zařadit například pochvalu, pohlazení, objetí. Podle Čápa a Mareše sem patří také kladné hodnocení a projevení sympatie, které jsou často efektivnější než materiální odměny. (Čáp a Mareš 2001, str.254)

Matějček se vyjadřuje tak, že už dítě v druhé polovině prvního roku života dovede velmi výrazně reagovat na slovní pochvalu. Ne sice ještě na smysl slov, ale spíše na tón hlasu, na naše gesta a mimiku. Vidíme, jak se rozzáří, když je „chválíme“, a jak zesmutní nebo se dá do lítostného pláče, když na něj „hubujeme“. (Matějček 1995, str.78)

Pochvala nic nestojí, šíří radost a motivuje. S chválou – zdůrazňuji, opravdovou, vážně míněnou chválou – jde mnoho věcí jako samo od sebe. Mají-li rodiče pro své dítě před

očima jasný cíl, nejlépe a nejtrvaleji jej dosáhnou pomocí pochvaly. Protože pochvala dělá dobře. Pochvala povzbuzuje. (Glaser 2012, str.88)

Pozor však na chválu, aby se nestala pro děti velkým závazkem. Anebo aby děti nedělaly věci jen pro chválu, a ne pro věc samotnou. Chvála nebo odměna může být jednou z brzd něco děti naučit správně. Začnou totiž zdravit. Uklízet, nosit domů dobré známky, dělat činnosti, které od nich rodiče vyžadují, jen proto, že budou pochváleni nebo dostanou odměnu. (Skládalová 2015, str.52)

Někdy se může zdát, že psychologie i pedagogika neustále zdůrazňují, že máme dítě chválit a zase chválit. A když už nemůžeme pochválit výsledek, tak bychom měli ale ocenit alespoň snahu, úsilí, dílčí pokroky i malá zlepšení, tedy cestu k výsledku. Někdy se pak objevuje zdvižený prst s varováním, abychom snad dítě „nepřechválili“. Důvod je prostý. Dítě, které prý hodně a často chválíme, už nebude chtít pracovat na svém dalším rozvoji, zlepšování a zcela spokojené ustrne na dosažené úrovni, protože se bude pokládat za dokonalé. (Mertin 2013, str.23-24)

Odměnami jako jsou úsměvy, pohlazení, hezké slovo, reklamní drobnosti – těmi bychom opravdu šetřit neměli. Nepodléhejme představě, že čím nákladnější a vzácnější odměna, tím větší bude motivace a snaha dítěte. (Mertin 2013, str.44)

1. Materiální odměny

Mezi materiální odměny můžeme zařadit nejrůznější dárky, peníze, výlety apod. Podle Matějčka abychom dítěti udělali nějakým dárkem radost, musí ovšem po něčem takovém toužit. Musí v něm být napřed vzbuzena potřeba, kterou svým dárkem uspokojíme. Odměna, která je dítěti vnucována a která mu osobně nic příjemného nepřináší, nemá výchovnou hodnotu. (Matějček 1995, str.74)

Odměnou materiální může být také i mimořádné jídlo (třeba takové, které má dítě rádo, ale například pro velkou pracnost se nám ho nechce připravovat), nějaký společný zážitek, návštěva sportovního utkání, filmu, výstavy. (Mertin 2013, str.44)

2.3 Funkce odměn

Pedagogicko-psychologický slovník nám funkce odměn rozděluje na dvě základní, a to informační a motivační.

Informační funkce – Je to konstatování správnosti chování, postupu, výsledku. (Průcha, Mareš, Walterová 2003, str.145)

Vychovávaný jedinec tak zjišťuje, zda jeho chování bylo správné, zda splnil určité činnosti či povinnosti, tak jako bylo očekáváno. Je hodnocen za své výsledky a díky tomu se může posouvat dál.

Motivační funkce – Pokud jsou vhodně zvoleny odměny, mají pro nás motivační charakter. Vedou nás k vykonávání daných činností, jsou pro nás jakýmsi cílem.

Motivační funkce navozuje u žáka prožitek úspěchu, radosti, chuti do další práce, zvyšuje pravděpodobnost, že žák se pokusí tuto činnost zopakovat. (Průcha, Mareš, Walterová 2003, str.145)

Avšak jak už zde bylo zmiňováno, je důležité, abychom mysleli na to, že odměna není to, co jsme si my sami jako odměnu vymysleli, ale co dítě jako odměnu přijímá. (Matějček 1995, str.26) Pokud bychom na tuto větu nebrali ohled, funkce odměn a odměny jako takové by přišly o svůj význam. Špatně zvolené odměny nás vedou spíše k demotivaci a k znechucení k vykonávání dalších činností či povinností.

3 TRESTY

Jsou součástí našeho života, pomáhají nám pochopit naše chybné kroky v životě, vychovávají nás, ale můžou nás také poškodit a poznamenat na celý život. Přibližme si tedy pár definicí a názorů na tresty od různých autorů.

3.1 Definice trestů

Trest v běžném slova smyslu je umělý výchovný nástroj. Nijak nevyplývá z povahy prostředku, nejde ani o přímý následek nebo důsledek činu, je sice nepříjemný, nenapovídá však cestu ke zlepšení, nezlepšuje mezilidské vztahy. Nicméně relevantním důvodem pro jeho použití může být očekávaný krátkodobý a dlouhodobý výchovný efekt. (Mertin 2013, str.24)

Matějček vysvětluje pojem trestu tak že: „Trest zajisté není to, co jsme si jako trest pro dítě vymysleli, ale to, co dítě jako trest prožívá. Onen nepříjemný, tísnivý, zahanbující, ponižující pocit, kterého bychom se chtěli co nejdříve zbavit a kterému bychom se chtěli rozhodně příště pro příště vyhnout. Může se stát – a naštěstí se tak skutečně většinou děje – že je v podstatě shoda mezi tím, co vychovatel za trest pokládá a co dítě jako trest přijímá. Ale nemusí tomu tak být vždycky a úplně.“(Matějček1995, str.26)

Podle pedagogicko-psychologického slovníku je trest jedna z forem negativního motivačního působení na žáka ve škole i doma. Jde o záměrně navozený následek toho, že žák špatně splnil nebo nesplnil uložené požadavky. Trest má přinejmenším dvě funkce: informační (konstatování nesprávnosti chování, postupu, výsledku) a motivační (navozuje u žáka motivační konflikt, prožitek neúspěchu, frustrace). Žák někdy v trestu vidí ještě třetí funkci (vyjádření negativního osobního vztahu učitele či rodiče k sobě, projev osobní nedůvěry, vyjádření neperspektivnosti vztahu). (Průcha, Mareš, Walterová 2003, str.252)

3.2 Druhy trestů

Máme mnoho způsobů, jak můžeme trestat, je však důležité, abychom se snažili vždy zvolit adekvátní trest k dané situaci. Špatně zvolený trest totiž může napáchat více zla než dobro.

Je třeba si uvědomit, že i když trestem dosahujeme změny, sám o sobě to není nejefektivnější způsob. Někdy se může ukázat, že postoje a modely chování jedince se nezměnily,

ale byly pouze potlačeny. Pochvalou navíc se nedá nic zkazit, ale trestem navíc můžeme ztratit mnoho. (Čapek 2014, str.61)

To, co často dítě tlačí k chybě, bývá úzkost rodičů. Tato úzkost je oslepuje, mají strach, že se dítě špatně učí, že je špatně vychované, že později nenajde práci. Neuvědomují si, že tato úzkost je nakažlivá, že dítě zablokuje a bude na něj působit negativně. Když tedy rodiče dosáhli svých limitů, nezbyvá jim než lámat věci přes koleno, nutit dítě pomocí hrozeb, tělesných trestů nebo ran, ba dokonce lstí a úskoků. (Delaroche 2007, str.47)

Pro své rozdělení trestů jsem zvolila podle autorů Čápa a Mareše. Kterí rozdělují tresty na fyzické, psychické a potrestání zákazem oblíbené činnosti.

Fyzické tresty

Fyzické tresty, jsou všechny tresty, které nám působí tělesnou bolest. Většinou se jedná o bití a údery do nejrůznějších částí těla. Někteří trestající lidé mohou svým jednáním sklouznout až k fyzickému týrání.

Z dějin výchovy je známo, že trestání fyzické, bývalo časté, surové a ponižující. I v současnosti je však tělesné trestání – přinejmenším v mírnějších formách – v rodinách velmi časté a občas se vyskytuje i ve školách. (Čáp a Mareš 2001, str.254)

Tradičně se předpokládá, že fyzické tresty působí zastrašujícím způsobem, že vyvolají strach, který povede dítě či mladistvého k tomu, aby nepokračoval v nežádoucím způsobu chování. (Čáp a Mareš 2001, str.254)

Podle Mertina představa, že každé bité dítě je nepříznivě poznamenáno až do smrti ve všech ohledech, je hrubě zjednodušující a neodpovídá skutečnosti. Přípouští však, že malá rána představuje vhodnější prostředek než psychické týrání, citové vydírání a odpírání lásky. Nelze však zastírat, že bití je prostředek jednoduchý, argumentačně srozumitelný, přesvědčivý, přinejmenším krátkodobě účinný a je prakticky stále po ruce. Rodič si s ním často odreaguje své negativní emoce. (Mertin 2013, str.27)

Grizivatz píše ve své publikaci, že pokud dítě uhodíme, nezajistí nám to jeho poslušnost. Ale někdy má takové chování svůj význam. Zvláště u malých dětí, které například plácne přes ručičku, když dítě strká prsty do elektrické zásuvky, nebo abychom mu zabránili, aby samo přecházelo ulici. U větších dětí je zas také přístupný pohlavek, který upozorní na něco vážného. (Grizivatz 2002, str.72)

Psychické trestání

Mezi psychické trestání můžeme zařadit takové tresty, které nám působí bolest tzv. vnitřní – na duši a na naší psychice. Jsou to nejrůznější formy nadávek, ponížení, psychického vydírání. Pokud den co den dítě uslyší, že je k ničemu, aniž by to byla pravda, začne tomu věřit a i cítit se tak.

Když rodiče začali v padesátých letech tělesné tresty oprávněně odmítat, neznali jinou výchovu metodu, kterou by ji nahradili, a nebyli ani dostatečně vybaveni komunikačními schopnostmi. Proto často využívali pocitů studu, strachu a viny – říkali svým dětem, že jsou k ničemu, a podobně. Výsledkem bylo poškození osobnosti dítěte a jeho sebevědomí. Děti, které byly zostuzovány, se mohly vyvíjet jen dvěma způsoby – buď se trápily depresemi a pocity viny, nebo začaly být vzpurné a zlostné. (Biddulph 2011, str.62)

Podle Skládalové mezi nejhorší tresty dětí patří izolace, uzavření do místností, kde je samo se svým prohřeškem, se svým vztekem, smutkem, ponížením, selháním úplně samo: „Až budeš vědět, jak se máš chovat, tak se můžeš vrátit. Až se uklidníš a budeš zase normální, tak přijď.“(Skládalová 2015, str.64)

Potrestání zákazem oblíbené činnosti

Na první pohled se může zdát, že je to prostředek účinný a bez škodlivých následků. Ve skutečnosti vyžaduje vždy dobré zvážení toho, zda zákaz nevede k omezení něčeho, co je pro život a vývoj dítěte důležité. Dochází např. k potrestání dítěte zákazem činnosti ve sportovním oddílu nebo v zájmovém kroužku – dítě je tím zbaveno hodnotného způsobu využívání volného času, bere se mu činnost, která pomáhá rozvíjet důležité aspekty jeho osobnosti, v některých případech poskytuje dítěti kompenzaci školního neúspěchu nebo nedostatku příznivých emočních vztahů v rodině. Takový trest nejen hluboce frustruje dítě, ale může mít nepříznivý vliv na jeho další vývoj. (Čáp a Mareš str.256)

3.3 Funkce trestů

Stejně jako odměny i tresty tvoří určitou funkci ve výchově. Vybrala jsem dělení podle autorky Vaničkové:

1.Napravit škodu: trest je aktem spravedlivosti, a proto je třeba, aby dítě plně porozumělo svému provinění, trest vyžaduje rozvahu a klid, aby se dospělá osoba nedala strhnout k trestání za svoje pocity, zklamaná očekávání, svoji rozmrzelost apod. Způsobilo-li dítě

svým chováním nějakou škodu na věci či újmě osobě, měla by tato škoda být trestem napravena, nahrazena.

2. Zabránit opakování: jak již bylo řečeno, trest se používá ke korekci chyby na principu učení špatnou zkušeností. Je ovšem třeba připomenout, že takový postup u některých dětí nefunguje a selhává, proto se jej musíme vyvarovat, abychom zbytečně nenastartovali spirálu nekončících neúčinných trestů – jde o děti s ADHD, děti s psychickou deprivací, děti psychopatické, nadměrně impulzivní atd.

3. Zbavit viníka pocitu viny: toto zproštění viny je nedílnou součástí trestu a doporučuje se tuto část neodkládat, protože prožívání pocitu viny je velmi bolestivé, nicméně tvoří jádro trestu. Proto by prožívání viny mělo být záležitostí krátkou a to, jaký časový prostor vymezíme, než osvobodíme dítě od tohoto pocitu, záleží na znalosti dítěte, důvodu potrestání apod. Sejmutí břímě viny z dítěte vede k pocitu úlevy, někdy vyvolá dokonce v dítěti věčnost. Důležité je, aby dospělá osoba dále dítěti nepřipomínala jeho prohřešek, protože ten měl být trestem anulován a dítě mělo být jakoby osvobozeno a uchráněno před opakovaným připomínáním prohřešku a vybavováním bolestivých pocitů. (Vaníčková 2004, str.35)

3.4 Zásady odměn a trestů

Co je však při odměňování a trestání důležité? Zde si přiblížíme zásady podle Matějčka. Matějček rozděluje pět hlavních zásad pro odměny a tresty:

1. Výchovné odměny a tresty by měly být přiměřené osobnosti dítěti a jeho věku. Poněvadž osobnost dítěte za normálních okolností vyspívá s přibývajícím věkem, stává se věk dítěte ve výchově nad jiné významným činitelem. Malé dítě můžeme odměnit bonbonem za to, že se statečně chovalo před lékařem – pro školní dítě by taková odměna nebyla zvláště povzbuzující.

2. Výchovné prostředky, tresty a odměny, by měly být dítěti vždycky srozumitelné. Týká se to především trestu. Dítě nesmí být trestáno za nějakou tajemnou vinu, kterou nemůže pochopit, ale má si být vědomo svého přestupku. Trest za neznámou vinu, zvláště přichází-li z rukou milované osoby, je uvádí ve zmatek a napětí.

3. Soustava výchovných prostředků by měla být bohatá a členitá. V odměnách i trestech je nutno vyvarovat se stálého opakování jednoho a téhož postupu. Jestliže rodiče na každý

prohřešek dítěte reagují stejně a nedovedou ani své projevy spokojenosti diferencovat a stupňovat, je celá výchova poznamenána touto jednoduchostí.

4. V odměnách ani v trestech se nemá přehánět! Jestliže začneme s příliš silnými odměnami nebo příliš silnými tresty, nemáme možnost je dále stupňovat a prohřešujeme se proti zásadě uvedené v předchozím bodě. Těžko můžeme odměnit dítě, které už má všechno a po ničem netouží.

5. V používání odměn a trestů má být jistá důslednost. Nedůslednost uvádí dítě ve zmatek a vychovatele v jeho očích snižuje. Jestliže dítě je jednou za totéž trestáno a podruhé chváleno, dovedeme si představit, že se mu těžko rozhoduje, co má vlastně dělat. (Matějček 1995, str.64)

Zásady podle Lindy a Richarda Eyrovi:

Respektujte a sami respekt očekávejte. Vytvořte doma takovou atmosféru, ve které se bude dařit vzájemnému respektu a úctě. Často se chováme ke svým dětem, jako by si zasloužily méně úcty než druzí. Zacházíme s nimi, jako by neměly žádná práva a nezasloužily si žádné vysvětlení.

Když po nich něco chceme, a ony se nás ptají proč, odpoví jim: „Protože jsem to řekl(a) a tečka.“ Naše děti nesmějí udělat chybu, a když je z něčeho podezíráme, předpokládáme automaticky, že se opravdu provinily, pokud se jim nepodaří prokázat, že za nic nemohou.

Tento přístup je třeba změnit! Chováte-li se ke svým dětem s úctou, můžete očekávat (a dokonce vyžadovat), aby se i ony chovaly k vám. Přitom musíte být dostatečně trpěliví a pevní. Chvalte, posilujte zdvořilé a ohleduplné chování tím, že ho oceníte. (Eyrovi 2007, str.102)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÁ ČÁST

Výzkumné šetření se zabývá názory žáků ze základních škol na odměny a tresty při jejich výchově. V dnešní době je tato problematika kladena především na rodiče a děti zůstávají opodál. Proto jsem díky výzkumu mohla poznat, jak na to nahlíží samotné děti.

4.1 Výzkumný problém

Ve své praktické části jsem zvolila kvantitativní výzkum, který zkoumá názory žáků základních škol na odměny a tresty při výchově. Problematikou odměn a trestů ve výchově se již zabývala Bc. Veronika Petrová, která ve svém výzkumu zjišťovala nejčastější způsoby odměn a trestů u dětí. Také zda jsou chlapci či dívky více trestány a zaměřovala se na trestající, zda trestá více matka či otec.

Hlavní výzkumnou otázkou je:

Jakým způsobem vnímají žáci/žákyně odměny a tresty při jejich výchově?

Dílčí výzkumné otázky:

1. Jaké jsou nejčastější způsoby trestů u dětí?
2. Jaké jsou nejčastější způsoby odměn u dětí?
3. Jaká je účinnost odměn a trestů u dětí?
4. Jaké odměny a tresty by si volily děti?

4.2 Výzkumné cíle

Hlavním výzkumným cílem je:

Zjistit jakým způsobem vnímají žáci/žákyně odměny a tresty při jejich výchově.

Dílčí výzkumné cíle:

1. Cílem je zjistit, jaké jsou nejčastější způsoby trestů u dětí.
2. Cílem je zjistit, jaké jsou nejčastější odměny u dětí.
3. Cílem je zjistit, jaká je účinnost odměn a trestů u dětí.
4. Cílem je zjistit, jaké odměny by si volily děti.

4.3 Metoda sběru dat

Výzkum byl proveden kvantitativním šetřením, a to metodou tištěného dotazníku, jehož cílem bylo získat údaje o tom, jak vnímají žáci druhého stupně základních škol odměny a tresty při jejich výchově. V rámci dotazníku se objevuje 6 otevřených, 8 uzavřených, 1 polouzavřená, 4 výčtové a 3 škálové položky. Dotazník se skládá tedy celkem z 22 položek. Položky č. 14, 15 jsou čerpány z diplomové práce Hejlové, položka č. 13 z diplomové práce Petrové a položky č. 4, 11 z diplomové práce Groulové. Respondenti byli seznámeni o tom, že dotazník je zcela anonymní. Také jsem poprosila respondenty o čitelné psaní a vyplnění všech dotazníkových otázek. Jelikož se jedná o děti v období dospívání, objevily se i dotazníky z části nevyplněné anebo zcela nepochopitelné odpovědi. Nejvíce nevyplněných položek, byly položky otevřené, které se nejspíš dětem nechtěly vypisovat a přišly jim složité. Většina respondentů však odpovídala svědomitě a snažila se splnit všechny požadované otázky.

4.4 Výzkumný soubor

Pro výzkum jsem oslovila dvě základní školy. První školou byla škola nacházející se na vesnici a druhou byla zvolena škola, která je součástí města Uherský Brod. S předáním dotazníků k dětem mi pomohli ředitelé a pedagogové na daných školách. Během měsíce ledna jsem rozdala celkem 190 dotazníků, z čehož mi bylo vyplněno 173 dotazníků. Data byla sbírána od 6. ročníku až po 9. ročník. Každou položku jsem zpracovala a doplnila popisujícím komentářem. Některé položky jsou zaznačeny pomocí grafových obrázků anebo tabulek.

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 87 chlapců a 86 dívek. Procentuálně tedy 50,3 % chlapců a 49,7 % dívek z celkově dotazovaných 173 respondentů.

Nejvíce dotazovaných žáků navštěvovalo 6. ročník a to přesně 55, což činí 31,8 %. Velmi těsný byl počet žáků v 9. ročníku a to celkem 54 dotazovaných, procentuálně 31,2 %. Do 7. ročníku chodilo celkem 46 žáků – 26,6 % a nejméně dotazovaných navštěvovalo 8. ročník a to celkem 18, což je 10,4 %.

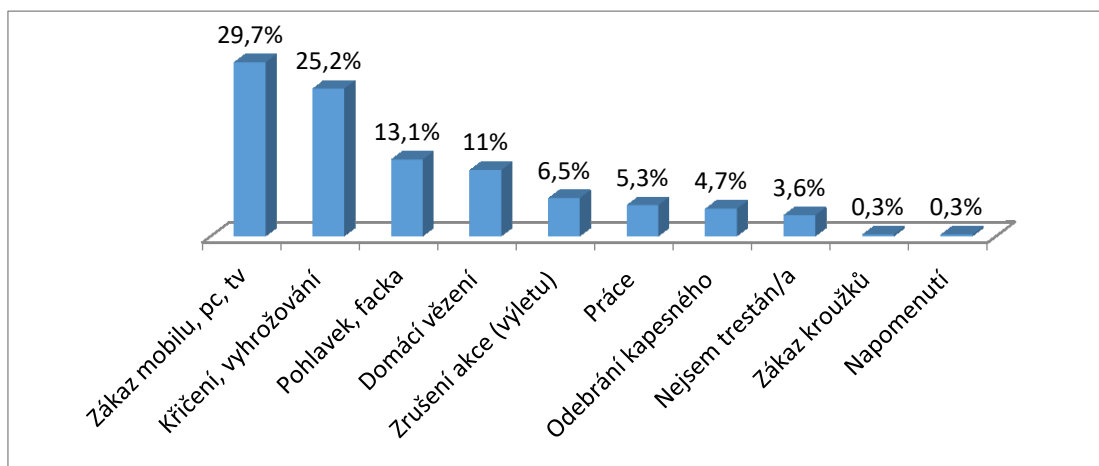
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Výsledky dotazníkového šetření jsou vytvořeny za pomoci tabulek a grafů. Jednotlivé položky dotazníků jsou dány do určitých bloků a vždy je doprovází slovní komentář. V tabulkách je zaznamenána absolutní četnost (n) a relativní četnost (%). Grafy nám pak ukazují relativní četnosti. Výsledky výzkumu jsou zpracovány do čtyř bloků.

1. BLOK – Se zabývá nejčastějším způsobem trestů a tresty, jejich důležitost a častost u žáků, kde mi byly nápomocny položky číslo 5,6,18 a 21.

5. Vyber 2 nejčastější způsoby, kterými jsi trestán/a?

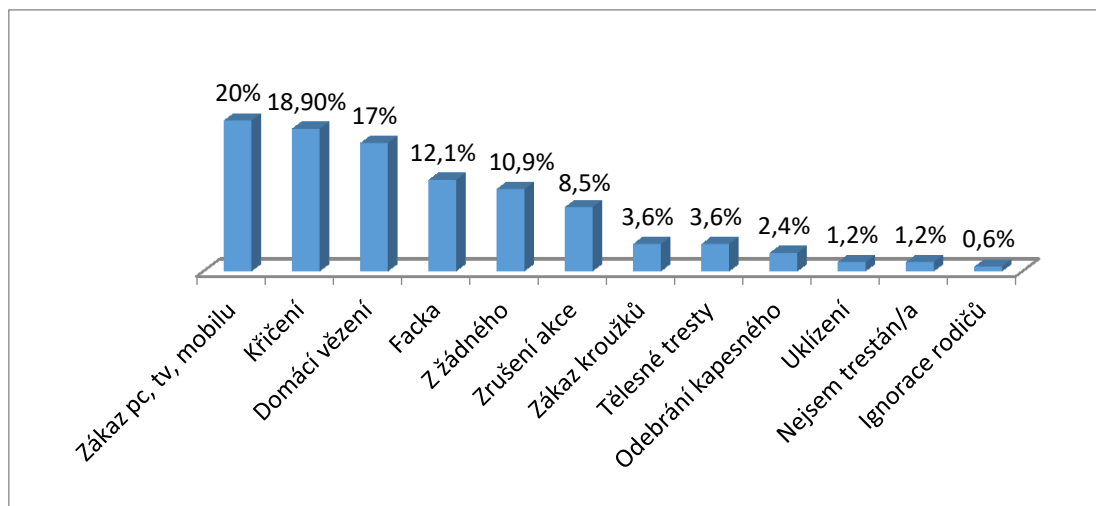
Graf č. 1

U položky č. 5 mi bylo poskytnuto celkem 337 odpovědí. Někteří respondenti vybrali jen jednu možnost, jiní nezodpověděli vůbec. Z výše uvedeného grafu, můžeme vyčíst, že, jednoznačně zvítězily odpovědi zákaz mobilu, PC, TV – 29,7 % a křičení, vyhrožování 25,2 %. Na třetím místě se s 13,1 % umístila odpověď pohlavek, facka. Objevují se nám tu také odpovědi typu domácí vězení, zrušení akce a výletu atd. Rodiče tedy k trestu využívají především zákazy technologií a také dokážou doprovázet trestání křičením a vyhrožováním.

6. Z jakého trestu máš největší strach, obavu? (vypiš)

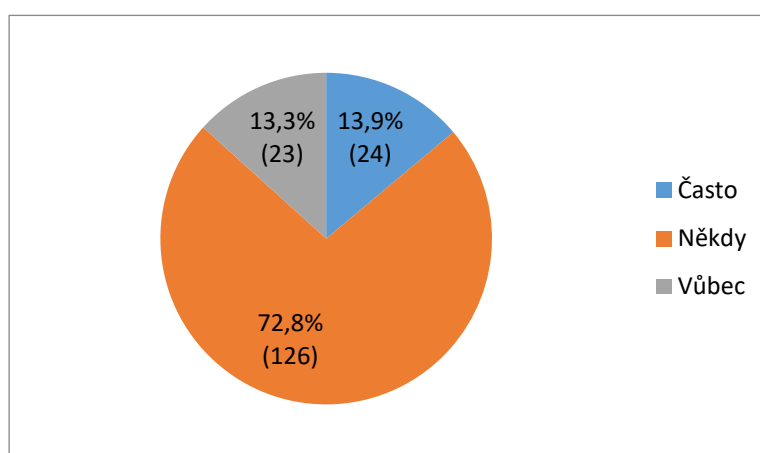
Graf č. 2

Zde mi bylo respondenty poskytnuto celkem 165 odpovědí. Položka číslo 6 navazuje na předešlou otázku. Můžeme tedy srovnat graf č. 1 s grafem č. 2 a zjistíme, že opět nám nejvíce odpovědí tvoří zákaz mobilu, PC, TV – 20 % a hned těsně máme odpověď křičení, vyhrožování s 18,9 %. Děti se tak bojí trestů, kterými jsou také nejčastěji trestáni od svých rodičů.

21. Jak často tě rodiče trestají?

Graf č. 3

Tato položka nám dala možnost zjištění, jak vnímají žáci tresty u sebe, zda jsou pro ně časté, občasné anebo se nevyskytují vůbec. Podle grafu č. 3 můžeme vidět, že 72,8 % respondentů zodpovědělo, že je někdy rodiče potrestají. Z toho 13,9 % vnímá tresty jako časté a 13,3 % ztrhlo možnost vůbec, tedy vnímají, že nejsou trestáni.

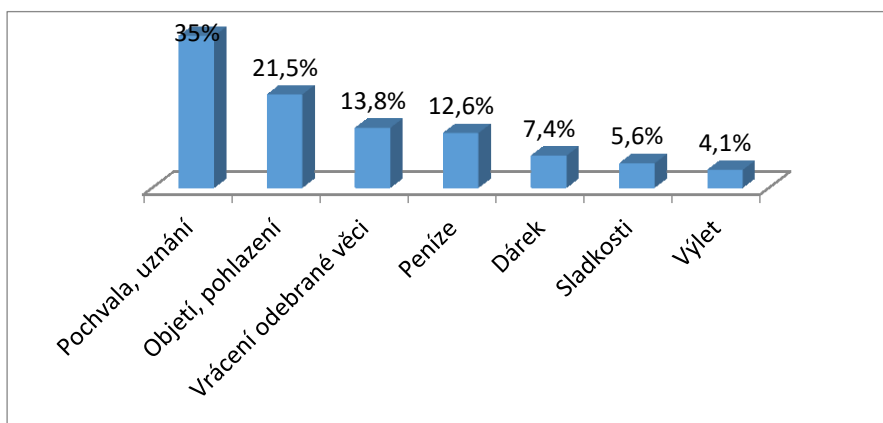
18. Jak důležité jsou pro tebe tresty při výchově?

Zajímalo mě, jakou důležitost dávají trestům při výchově vychovávaní respondenti. Díky dotazníkovému šetření, bylo zjištěno, že 41 % respondentů nebere nijak důležitě tresty ve své výchově, 30,6 % zvolilo střední cestu a 28,4 % respondentů pokládá tresty při výchově za důležité.

2. BLOK – Popisuje odměny a nejčastější způsob odměn, jejich důležitost a častost u žáků. Patří sem položky číslo 7, 8, 17 a 22.

7. Vyber 2 nejčastější způsoby, jak jsi odměňován/a?

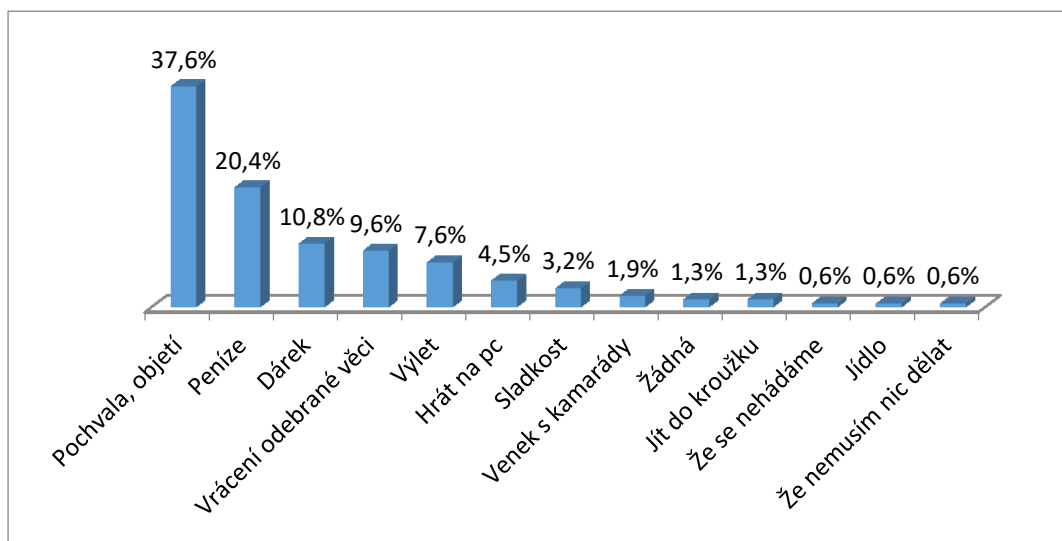
Graf č. 4

Z výše uvedeného grafu můžeme vyčíst, že nejčastějším způsobem odměňování rodičů je podle žáků pochvala, uznání 35 %. Objetí a pohlazení se nachází na druhém místě a to s 21,5 %. Rodiče tedy své děti nejčastěji odměňují emočními neboli morálními odměnami.

8. Jaká odměna tě nejvíce potěší? (vypiš)

Graf č. 5

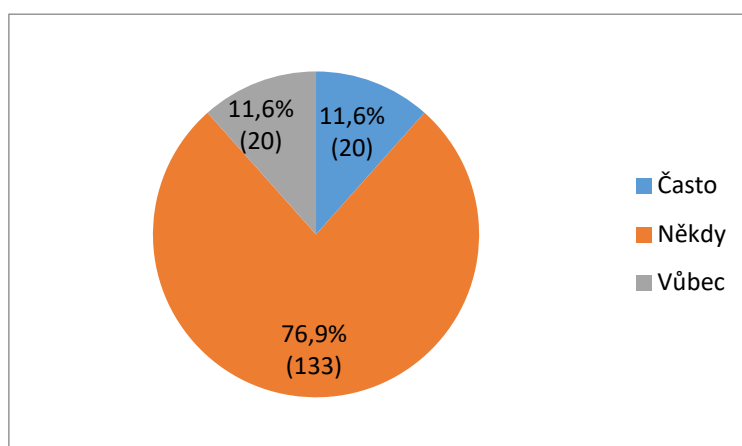
Jak nám ukazuje graf č. 5, děti potěší odměna ve formě pochvaly, objetí a to 37,6 %. Opět je tu tedy shoda s položkou č. 7. Žáci jsou nejčastěji odměňováni emočními odměnami a také je tyto odměny nejvíce potěší. O pár procent níže máme peníze 20,4 % a na třetím místě žáci nejčastěji odpovídali dárek 10,8 %. Objevují se nám tu také odpovědi typu vrácení odebrané věci, výlet, hrát na PC, sladkost, venek s kamarády, jít do kroužku, žádná, jídlo, a že nemusím dělat nic. Na tuto položku odpovědělo celkem 157 respondentů.

17. Jak důležité jsou pro tebe odměny při výchově?

Zajímalo mě, jak vnímají žáci důležitost odměn při jejich výchově. Z dotazníkového šetření bylo zjištěno, že 37 % žáků nebere odměny nijak podstatně při své výchově. Střed zvolilo 35,8% žáků a největší důležitost odměn pocítuje 27,2% žáků.

22. Jak často tě rodiče odměňují?

Graf č. 6

U položky číslo 22 volili respondenti nejvíc odpověď někdy, a to 76,9 %. Odpověď často zvolilo 11,6 % respondentů a stejný počet procent respondentů vybralo odpověď vůbec 11,6 %. Díky odpovědím respondentům můžeme posoudit, že rodiče volí spíše střední cestu a s odměnami to nepřehání, a ani na ně nezapomínají.

3. BLOK – Řeší účinnost odměn a trestů a jejich smysl podle dotazovaných respondentů. Patří sem položky č. 4, 9, 12, 13, 14 a 15.

4. Pokud ti rodiče zadají nějakou práci či úkol (např. mytí nádobí, uklízení pokoje...) tak:

Možnost a) *musíš ho splnit okamžitě, jinak následuje trest*, zvolilo – 16,8 % respondentů.

Možnost b) *úkol splnit musíš, ale ne hned*, zvolilo – 78 % respondentů.

Možnost c) *zadaný úkol nemusíš splnit, zvolilo* – 5,2 % respondentů.

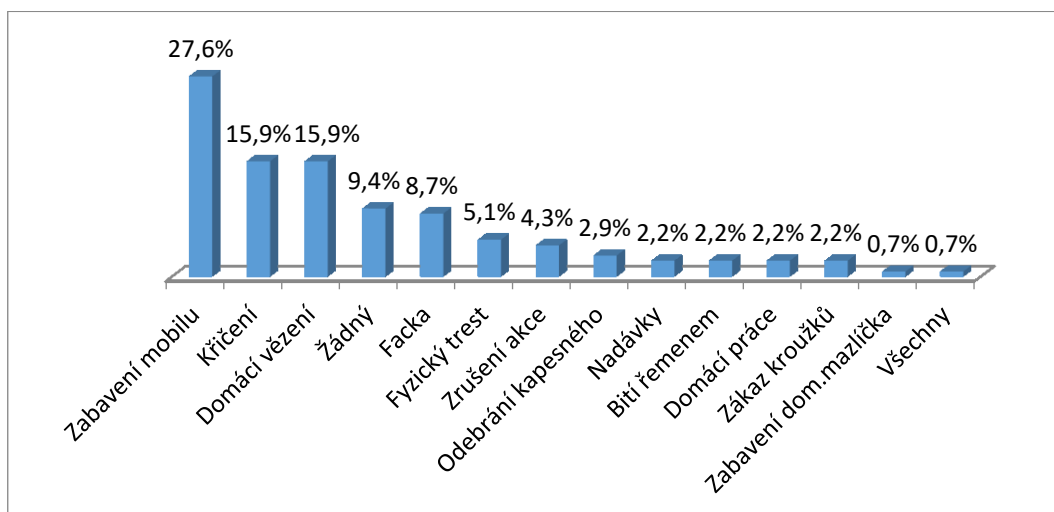
Položka č. 4 zjišťovala, jak to mají děti s posloucháním a plněním svých povinností. Zda musí plnit úkol okamžitě, později anebo vůbec. Díky těmto odpovědím si můžeme udělat obrázek o tom, jaký je kladen důraz rodičů na plnění povinností podle dotazovaných respondentů.

9. Dokáže tě odměna přinutit udělat zadaný úkol?

Položka č. 9 měla za úkol zjistit, jaká je motivace pro žáky odměna a zda je přinutí vykonat zadaný úkol. Z dotazníkového šetření bylo zjištěno, že 41 % respondentů dokáže někdy odměna přinutit udělat zadaný úkol. Možnost ano zvolilo 38,7 % respondentů. Možnost ne 11,6 % a nevím také 11,6 % respondentů.

12. Který trest pokládáš u sebe za zbytečný?

Graf č. 7

Zde se jednalo o položku ve formě otevřené otázky, kde zodpovědělo 138 respondentů. Za nejvíce zbytečný trest žáci u sebe pokládají zabavení mobilu, PC, TV, a to 27,6 %. Na druhém místě se nám umístilo křičení, vyhrožování 15,9 %, respondenti by se tedy obešli bez křiku a výhrůžek. Domácí vězení zvolilo také 15,9 % respondentů. Je zajímavé, že opět jsou na prvním i druhém místě tresty, kterými jsou nejčastěji děti trestány a mají z nich i největší strach, i přesto, že je považují za zbytečné.

13. Kdy si přeješ něco nového (př.mobil), tak:

Možnost a) *vždy to od rodičů dostaneš*, zvolilo 3,5 % respondentů. Stále se nám tedy objevuje malé procento žáků, kteří za všechno, aniž by si to např. zasloužili, dostanou vše.

Možnost b) *to od rodičů dostaneš, ale musíš si to zasloužit*, zvolilo 27,7 % respondentů. Určitou část nám také tvoří respondenti, kteří věc dostanou, ale musí si to zasloužit, což je podle mého názoru důležité.

Možnost c) *záleží, o jakou věc se jedná*, zvolilo 63 % respondentů. Většinu nám však tvoří skupina respondentů, kteří dostanou danou věc, ale záleží vždy na tom, o jakou věc se jedná.

Možnost d) *nedostanu nic*, zvolilo 5,8 % respondentů. K mému překvapení se objevuje i procento dotazovaných, kteří mají přání, avšak nedostanou od rodičů nic.

14. Tresty – zakroužkuj možnosti, s kterými souhlasíš.

a) *jsou důležité, učí nás správnému chování* – zvolilo celkem 93 respondentů, procentuálně 26,1 % a odpověď A byla tak druhá nejčastější odpověď.

b) *jsou pro nás lepší, než dlouhé vysvětlování* – zvolilo celkem 48 respondentů čili 13,5 %.

c) *pomáhají nám pochopit, co je nesprávné* – zvolilo celkem 98 respondentů a to 27,6 %, kdy odpověď C zvolilo nejvíce dotazovaných.

d) *vedou nás pouze ke strachu, úzkosti* – zvolilo celkem 24 respondentů čili 6,8 %.

e) *jsou účinné málokdy* – zvolilo celkem 40 respondentů a jednalo se tak o 11,3 %.

f) *probouzí v nás agresivní chování* – zvolilo 33 respondentů a procentuálně to tvoří 9,3 %.

g) *jsou zbytečné* – zvolilo nejméně respondentů a to celkem 19, procentuálně 5,4 %.

Jelikož u položky č. 15 a i následující č. 16 měli respondenti na výběr z více možností, někteří to pečlivě dodržovali, jiní vybrali jen jednu odpověď a někdy neodpověděli vůbec.

15. Odměny – zakroužkuj možnosti, s kterými souhlasíš.

a) *posilují správné chování* – zvolilo celkem 80 respondentů, což nám tvoří 22,8 % odpovědí.

b) *vedou nás k dokončení úkolu* – zvolilo celkem 110 respondentů, procentuálně to vychází na 31,3 %.

c) *vzbuzují v nás pocit radosti, spokojenosti* – zvolilo celkem 115 respondentů, tedy 32,8 % a jednalo se tedy i o nejčastěji udávanou možnost.

d) *vedou nás ke zklamání* – zvolili 4 respondenti, což činilo pouhých 1,1 %. Jak tedy můžeme vidět, většina opravdu nebere odměny jako zklamání.

e) *podporují v nás pocit, že za všechno, vždy něco dostaneme* – zvolilo 17 respondentů čili 4,8 %.

f) *pouze nás uplácí* – si vybralo 16 respondentů, kdy se jednalo o 4,6 % z celkového počtu odpovědí.

g) *neznamenají pro nás nic* – volilo 9 respondentů a jednalo se tedy o 2,6 %.

4. BLOK – Se zabývá názory na odměny a tresty žáky a zamyšlení nad samotnými pravidly při jejich výchově. Tento blok se skládá z položek číslo 10, 11, 16, 19, 20 a 1.

10. Myslíš si, že jsi trestán/a vždy spravedlivě?

V mém zájmu, bylo zjistit, jak vnímají žáci spravedlivost při jejich trestání. Můžeme zažít děti, které se cítí při své výchově ukřivděně, a především nespravedlivě aniž by to rodičům přišlo. Většina žáků odpověděla, že ano, jsou trestáni spravedlivě a to 40,5 %. Možnost nevím, zvolilo 35,5 % žáků. Zbýlých 24 % žáků cítí své trestání nespravedlivě, odpověděli tedy možnost ne.

11. Jaký trest by sis pro sebe zvolil/a ty, kdyby ses měl/a sám/a potrestat a proč?

Tabulka č. 1

Jaký trest?	Nejčastější důvody:	(n)	(%)
Zabavit pc nebo mobil.	Protože je pro mě nejdůležitější a dokážu se bez něho pak i více soustředit.	73	60,3%
Domácí práce.	Protože nerad/a uklízím.	11	9%
Facka.	Facka je pro mě velkým trestem.	8	6,6%
Omluvit se.	Abych se dokázal/a omluvit a uznat chybu.	5	4,1%
Domácí vězení.	Je to trest být doma a nejit za kamarády.	4	3,3%
Umýt nádobí.	Protože je to pro mě trest.	3	2,5%
Zákaz koníčků.	Protože mě to donutí se nad sebou zamyslet.	3	2,5%
Zákaz toho, kvůli čemu jsem úkol nesplnil/a.	Přijde mi to fér.	3	2,5%
Odebrání kapesného.	Abych si to zapamatoval/a.	3	2,5%
Zrušit výlet.	Protože bych se těšila a byl by to pro mě trest.	3	2,5%
Udělat něco navíc.	Abych ukázala snahu.	2	1,7%
Učením.	Protože mě nebaví.	2	1,7%
Čtení knihy	Protože nerad čtu.	1	0,8%
		121	100%

Položka č.11 byla tvořena formou otevřené otázky. Nejdříve měli žáci vyplnit, jak by se sami potrestali a poté udat důvod proč? Zde také podle pedagogů měli žáci při vyplňování

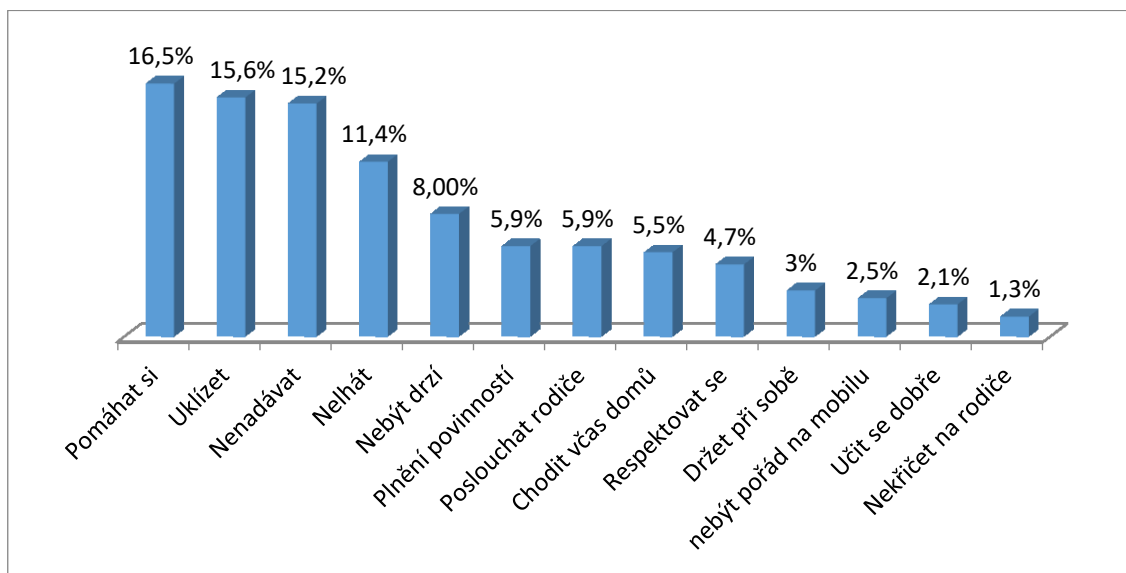
dotazníku největší problém. Buď nevěděli anebo se jim odpovídat nechtělo. Nakonec se mi podařilo sesbírat 121 odpovědí. Více jak polovina dotazovaných měla stejnou odpověď a to: Zabavit PC nebo mobil. Jako nejčastější důvod se objevil: „Protože je pro mě nejdůležitější a dokážu se bez něho pak ale i více soustředit.“ Také zde byly odpovědi typu, protože mobil je mé všechno, jsem závislý/á na hrách, Facebooku apod. Následoval velký propad a na druhém místě bylo pouze 9 % respondentů, kteří by si zvolili za trest domácí práce a jako nejčastější důvod byl uváděn: Protože nerad/a uklízím. Třetí nejčastější trest byl fyzický trest – konkrétně facka. Proč? Protože pro 8 respondentů je facka velkým trestem. Zbytek tabulky tvoří další tresty, kde mi odpovědělo už méně respondentů.

16. Jak důležitá jsou po tvoji výchovu pravidla od rodičů?

Zajímalo mě, jaká je tedy důležitost pravidel u dotazovaných respondentů. Zda pravidla berou za důležitá anebo je vnímají jako spíše zbytečné. Největší procento dotazovaných a to 56,7 % bere pravidla za důležitá v jejich výchově. Střední volbu zvolilo 29,5 % respondentů a zbylých 13,8 % dalo pravidlům nejmenší důležitost. Můžeme tedy vidět, že stále jsou pravidla důležitým faktorem při výchově.

19. Vypiš dvě pravidla, která považuješ ve vaší rodině za důležitá

Graf č. 8

Výše uvedený graf nám ukazuje, že dvě pravidla, která žáci považují ve své rodině za důležitá, jsou pomáhat si 16,5 % a uklízet. Jelikož se jednalo o formu otevřené otázky, bylo zde spousta jiných a rozmanitých odpovědí, které nám ukazuje daný graf. Mimo graf chybí

odpovědi, které měli pouze 0,8 % jednalo se o odpovědi být spolehlivý, nehádat se a chodit brzo spát. Zde mi bylo poskytnuto celkem 237 odpovědí.

20. Které pravidlo porušuješ nejčastěji a proč?

Tabulka č. 2

Které pravidlo porušuješ?	Nejčastější důvody:	(n)	(%)
Neplním si povinnosti.	Protože se mi zrovna nechce.	23	16,8%
Zákaz na mobil.	Nevydržím to.	17	12,4%
Nadávám.	Protože jsem našťvaný/á, cítím křivdu.	13	9,5%
Chodím pozdě domů.	Protože chci být s kamarády.	11	8,1%
Často lžu.	Protože se bojím říct pravdu rodičům.	9	6,6%
Neposlouchám rodiče.	Cítím se ukřivděn/a.	8	5,8%
Žádné neporušuji.		8	5,8%
Chodím pozdě spát.	Protože jsem na pc nebo na mobilu.	8	5,8%
Mám velký nepořádek v pokoji.	Nebaví mě totiž úklid.	7	5,1%
Nesplním si úkol do školy.	Nechce se mi zrovna.	7	5%
Chování.	Protože se zlobím na rodiče.	6	4,4%
Odmlouvám.		6	4,4%
Porušuji čas na mobilu.	Protože mě to na něm baví.	5	3,6%
Domácí vězení.	Chci být s kamarády.	4	3%
Mytí nádobí.	Protože mě to nebaví.	3	2,2%
Často se hádám se sourozencem.	Protože mě štve.	2	1,5%
		137	100%

Tabulka výše nám ukazuje, která pravidla porušují respondenti nejvíc a také nejčastější důvody, proč je porušují. Neplním si povinnost, odpověď, která byla nejčastější. Důvod? Protože se mi zrovna nechce. Celkem 16,8 % respondentů odpovědělo na tuto otázku. Další pravidlo, které žáci nedodržují je zákaz na mobilu a to 12,4 % odpovědí. Nejčastěji zmiňovaný důvod byl uveden: Nevydržím to. Opět se nám tedy ukazuje důležitost elektroniky. Jako třetí položku tvoří: Nadávám. 9,5 % respondentů odpovědělo, že nadává, protože je zrovna našťvaný/á, cítím křivdu. Respondenti tak ve své výchově zažívají pocity hněvu, křivdy a nespokojenosti. Zbytek tabulky tvoří další odpovědi, které mi byly poskytnuty respondenty.

1. Koho většinou poslechněš více?

V závislosti na předešlé položce, mě zajímalo, koho berou děti více za autoritu. Kdo je tedy tím hlavním, kterého děti z jakéhokoliv důvodu poslechnou víc. Bylo zjištěno, že děti

poslechnou převážně oba dva rodiče a to celkem 71,9 % respondentů. Možnost jen matku zvolilo 16,4 % respondentů a otce 10,5 %. Objevily se zde také jiné odpovědi, a to přítel matky, které však činily pouhých 1,2 % odpovědí.

6 DISKUZE

Výsledkem mého výzkumu je zjištění, jaké jsou nejčastější způsoby odměn a trestů při výchově podle dětí. Jelikož touto problematikou se z části zabývala i autorka Vaničková, můžeme si výsledky i porovnat. Autorka ve své publikaci *Tělesné tresty dětí* (2004, str. 59-60), zmiňuje výsledky výzkumu, kdy tvořilo v roce 1994 výzkumný soubor celkem 1540 dětí ve věku 10-12 let. Při položce rodičem nejčastější používaná forma odměny se umístily na prvních třech místech – pochvala 83,9 %, dárky 43,8 % a peníze 24,3 %. V mém výzkumu, který tvořil 173 dětí, nám vyšly výsledky, kdy na prvních třech místech se umístily odpovědi – pochvala, uznání 35 %, objetí, pohlazení 21,5 % a vrácení odebrané věci 13,8 %. Jak tedy můžeme srovnat, i po několika letech stále vítězí emoční odměny nad těmi materiálními.

V trestech uvádí Vaničková, že rodiče podle dětí nejčastěji používali formu hubování 62,1 %, výprask 27 % a příkaz splnit povinnost 22,7 %. V mém výzkumném souboru děti zvolily možnosti zákaz mobilu, PC, TV 29,7 %, křičení, vyhrožování 25,2 % a pohlavek, facka 13,1 %. Zde se nám už nejčastější odpověď liší. Jelikož za několik let vznikl velký pokrok v technologii, proto můžeme sledovat změnu, že rodiče jako nejčastější trest volí dnes především zákaz mobilu, PC, TV. Důvod? Jak nám ukazují výsledky mého výzkumu, pro děti je mobil, počítač a televize důležitá součást života a tohoto trestu se i nejvíce obávají. Rodiče proto nejspíš takticky volí tento trest. Další dvě položky však kopírují odpovědi, které byly použity i v roce 1994. Jak tedy můžeme vidět, ani způsob trestů se nám nějak rapidně nezměnil.

Dále mě zajímalo, jaká je účinnost a funkce odměn a trestů podle dotazovaných. Bylo zjištěno, že většina dotazovaných zastává názor, že tresty jim pomáhají pochopit, co je nesprávné. Hned na druhém místě byla odpověď, jsou důležité, učí nás správnému chování. Žáci tedy zastávají podle výzkumu při své výchově i tresty a berou je jako součást své výchovy. Odměny v žácích především vzbuzují pocit radosti, spokojenosti a vedou k dokončení úkolu.

Při škálových otázkách (1-5) měli respondenti také určit důležitost pravidel, odměn a trestů při výchově. K mému překvapení, žáci nejčastěji volili čísla 1 a 2, tedy nejmenší důležitost. U trestů to tvořilo 41 % a u odměn 37 %. Naopak za důležité, žáci považují pravidla a to celkem 56,7 %, což mě také hodně překvapilo. Jsem ráda, že pravidla jsou stále důležitou součástí výchovy i pro samotné vychovávané.

Poslední část, kterou bych zde vyzdvihla, byly názory, jaké tresty by si volily děti pro sebe a jaké porušují nejčastěji pravidla. Jako trest, který by si zvolili samotní žáci, jednoznačně vyhrálo zabavení mobilu, PC, TV, avšak zde se dostáváme do rozporu, jelikož žáci také nejčastěji zvolili zabavení mobilu jako pro ně zbytečný trest. Tak tedy pokládají ho za zbytečný, ale sami by se tak potrestali? Zde možná nevěnovali dostatečnou pozornost položkám a nepropojovali své odpovědi.

Zajímavou položkou bylo zjišťování pravidel, která dotazovaní respondenti nejčastěji porušují a proč? Jednoznačně zvítězila odpověď: Neplním si povinnosti. A nejčastější důvod? Protože se mi zrovna nechce.

Při otevřených položkách mi nebyly vždy poskytnuty odpovědi od všech respondentů. Důvodem podle mého názoru bylo to, že se dětem nechtělo moc vypisovat a byly ochotny spíše jen kroužkovat. I přes to všechno jsem ráda, že mi byl poskytnut dostatek dat k vytvoření mého výzkumu.

ZÁVĚR

Teoretická část se zabývala celkem třemi tématy, a to problematikou rodiny, odměn a trestů. Popisují se zde definici rodiny a její základní funkce a typy rodin. Jelikož při odměňování a trestání hraje nejdůležitější roli právě rodina a její způsob výchovy. Proto se nám zde objevuje i podkapitola výchova, její základní definice a výchovné styly. Jsou zde také rozebírána pravidla ve výchově a pojmy jako je důslednost a autorita. Jak nám píše samotní autoři publikací, jelikož pokud nebudou nastavena dostatečná pravidla, a nebudeme dbát na důslednost a svou autoritu, můžeme se pak obávat, že funkce a význam odměn a trestů bude narušena.

Další kapitolou byly odměny, kde byly vybrány základní definice, druhy a funkce odměn. Odměny tu totiž nejsou jen tak, ale mají své místo a důležitost ve výchově. Především nás mají za úkol motivovat a informovat, tedy dávat zpětnou vazbu, ocenit vykonanou činnost či úkol. U odměn však musíme mít stále na paměti, že nic se nemá přehánět. Odměňovat, ale ne vždy a jen tak.

Poslední kapitolu teoretické části tvořily tresty. Zde byly popsány opět definice od různých autorů, druhy, funkce trestů a zásady odměn a trestů. Tresty nás učí pochopit, zda jsou činnosti či úkoly plněny dobře nebo špatně. Zdokonalují nás, učí nás napravovat chyby, a především si brát z chyb ponaučení. Je to jakési negativní motivační působení. Stejně jako u odměn i u trestů musíme pamatovat na to, že tresty by měly být vždy použity vhodně a taktně k dané situaci. Nikdy bychom neměli trestat přehnaně a za nic.

Praktická část mého výzkumu byla zpracována za pomoci dotazníků, tedy kvantitativním šetřením. Základní soubor tvořili žáci a žákyně na druhém stupni základních škol. Celkem nám bylo poskytnuto 173 vyplněných dotazníků, i když ne na všechny otázky bylo odpovězeno vzorně a vždy. Výsledky výzkumu byly zaznamenávány do čtyř bloků jednotlivě po položkách za pomoci komentářů, grafů a tabulek. Předpokládala jsem, že jako nejčastější a nejobávanější trest u dětí bude zabavení mobilu, a tak se i stalo. K mému překvapení vedlo však to, že dotazovaní respondenti by si sami zvolili tento trest, tedy zabavené mobilu, jako trest pro sebe. U položek zjišťujících informace o odměnách mě mile překvapilo, že stále jsou pro žáky na prvním místě důležité emoční odměny. Já sama bych čekala spíše materiální odměny ve formě peněz, ale jsem ráda, že tomu tak není. Také jsem měla možnost zjistit, důležitost a dodržování pravidel v rodině. Opět jsem byla mile překvapena, že dotazovaní respondenti pokládají pravidla při své výchově za důležité.

Na základě spojení teoretické i praktické části můžeme tedy posoudit, že způsob odměn a trestů se nám nijak rapidně nezměnil. Jediné, co se viditelně změnilo, je vliv technologie na určování odměn a trestů při současné výchově.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BIDDULPH, Steve. *Tajemství výchovy šťastných dětí*. Vyd. 4. Přeložil Eliška NECKAŘOVÁ. Praha: Portál, 2011. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-262-0032-1.
- [2] ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.
- [3] ČAPEK, Robert. *Odměny a tresty ve školní praxi: kázeňské strategie, zásady odměňování a trestání, hodnocení a klasifikace, podpora a motivace žáků*. 2., přeprac. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4639-5.
- [4] DELAROCHE, Patrick. *Rodiče, nebojte se říkat ne*. Vyd. 2. Přeložil Markéta DEMLOVÁ. Praha: Portál, 2007. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-347-5.
- [5] DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum, 1986. Hálkova sbírka pediatrických prací (Avicenum).
- [6] EYRE, Linda a Richard M. EYRE. *Jak naučit děti hodnotám*. Vyd. 2. Přeložil Ladislav S. DVOŘÁK. Praha: Portál, 2007. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-275-1.
- [7] GLASER, Ute. *Tajná kniha rodičovských triků: [jak dostat opovrhovače čištění zubů, odmítače zeleniny a všechny ostatní vzdorovače hravě pod kontrolu]*. Brno: CPress, 2012. ISBN 978-80-264-0003-5.
- [8] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [9] MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?: o výchovných odměnách a trestech*. 4. vyd. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-85282-00-3.
- [10] MERTIN, Václav. *Výchova bez trestů*. Praha: WoltersKluwer Česká republika, 2013. ISBN 978-80-7478-028-8.
- [11] MIKULKOVÁ, Milena. *Ruce hlavu vzhůru, rodiče!: na výchovu selským rozumem*. Praha: GradaPublishing, 2015. ISBN 978-80-247-5606-6.

- [12]PREKOP, Jirina a Christel SCHWEIZER. *Neklidné dítě*. Vyd. 2. Přeložil Alžběta SIROVÁTKOVÁ. Praha: Portál, 2008. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-351-2.
- [13]PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
- [14]ROGGE, Jan-Uwe. *Děti potřebují hranice*. Praha: Portál, 1996. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-088-X.
- [15]SALADIN-GRIZIVATZ, Catherine. *Rodičovská autorita*. Praha: Portál, 2002. Průvodce výchovou v rodině. ISBN 80-7178-676-4.
- [16]SKLÁDALOVÁ, Markéta. *Jak na to?: o rodičovství, dětech a výchově*. Brno: CPress, 2015. ISBN 978-80-264-0727-0.
- [17]VANÍČKOVÁ, Eva. *Tělesné tresty dětí: definice, popis, následky*. Praha: Grada, 2004. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0814-0.

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Graf č. 1</i>	29
<i>Graf č. 2</i>	30
<i>Graf č. 3</i>	30
<i>Graf č. 4</i>	31
<i>Graf č. 5</i>	31
<i>Graf č. 6</i>	32
<i>Graf č. 7</i>	33
<i>Graf č. 8</i>	36

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka č. 1</i>	35
<i>Tabulka č. 2</i>	37

SEZNAM PŘÍLOH

P I Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dotazník

Miléžačky a žáci, ráda bych Vás poprosila o vyplnění dotazníku, který se týká odměn a trestů při výchově v rodině. Výsledky dotazníku budou použity k vypracování mé bakalářské práce. Vaše odpovědi budou pro mě cenným zdrojem informací a zůstanou anonymní.

Předem děkuji za pravdivé vyplnění a Váš volný čas.

Magdaléna Kukučová

1. Pohlaví

- a) chlapec
- b) dívka

2. Třída

- a) 6. Třída
- b) 7. Třída
- c) 8. třída
- d) 9. třída

3. Koho většinou poslechněš více?

- a) oba rodiče
- b) jen matku
- c) jen otce
- d) někoho jiného (uved')

4. Pokud ti rodiče zadají nějakou práci či úkol (např. mytí nádobí, uklizení pokoje,..), tak:

- a) musíš ho splnit okamžitě, jinak následuje trest
- b) úkol splnit musíš, ale ne hned
- c) zadaný úkol nemusíš splnit

5. Vyber 2 nejčastější způsoby, kterými jsi trestán/a?

- a) pohlavek, facka

- b) zrušení akce (výletu)
- c) odebrání kapesného
- d) zákaz mobilu, pc, tv
- e) křičení, vyhrožování
- f) domácí vězení
- g) práce
- h) jinak (uved')

6. Z jakého trestu máš největší strach (obavu)? (vypiš)

.....

7. Vyber 2 nejčastější způsoby, jak jsi odměňován/a?

- a) sladkosti
- b) peníze
- c) výlet
- d) objetí, pohlazení
- e) dárek
- f) vrácení odebrané věci
- g) pochvala, uznání
- f) jinak (uved')

8. Jaká odměna tě nejvíce potěší? (vypiš)

.....

9. Dokáže tě odměna přinutit udělat zadaný úkol?

- a) ano
- b) ne
- c) někdy
- d) nevím

10. Myslíš si, že jsi trestán/a vždy spravedlivě?

- a) ano
- b) nevím
- c) ne

11. Jaký trest by sis pro sebe zvolil/a ty, kdyby ses měl/a sám/a potrestat a proč?

(odpověz stručně)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

12. Který trest pokládáš u sebe za zbytečný? (vypiš)

.....

13. Když si přeješ něco nového (př.mobil), tak:

- a) vždy to od rodičů dostaneš
- b) to od rodičů dostaneš, ale musíš si to zasloužit
- c) záleží, o jakou věc se jedná
- d) nedostanu nic

14. Tresty – zakroužkuj možnosti, s kterými souhlasíš

- a) jsou důležité, učí nás správnému chování
- b) jsou pro nás lepší, než dlouhé vysvětlování
- c) pomáhají nám pochopit, co je nesprávné
- d) vedou nás pouze ke strachu, úzkosti
- e) jsou účinné málokdy
- f) probouzí v nás agresivní chování

g) jsou zbytečné

15. Odměny – zakroužkuj vždy možnosti, s kterými souhlasíš

a) posilují správné chování

b) vedou nás k dokončení úkolu

c) vzbuzují v nás pocit radosti, spokojenosti

d) vedou nás ke zklamání

e) podporují nás v pocitu, že za všechno, vždy něco dostaneme

f) pouze nás uplácí

g) neznamenaají pro nás nic

16. Jak důležitá jsou pro tvoji výchovu pravidla od rodičů? (zakroužkuj vždy jedno číslo, přičemž číslo 1 znamená – nejméně, 5 – nejvíce).

1 – 2 – 3 – 4 – 5

17. Jak důležité jsou pro tebe odměny při výchově? (zakroužkuj vždy jedno číslo, přičemž číslo 1 znamená – nejméně, 5 – nejvíce)

1 – 2 – 3 – 4 – 5

18. Jak důležité jsou pro tebe tresty při výchově? (zakroužkuj vždy jedno číslo, přičemž číslo 1 znamená – nejméně, 5 – nejvíce)

1 – 2 – 3 – 4 – 5

19. Vypiš dvě pravidla, která považuješ ve vaší rodině za důležité.

.....
.....

20. Které pravidlo porušuješ nejčastěji a proč? (vypiš stručně)

.....
.....
.....
.....

21. Jak často tě rodiče trestají?

a) často

b) někdy

c) vůbec

22. Jak často tě rodiče odměňují?

a) často

b) někdy

c) vůbec